

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Autor pracy: mgr Dariusz Nowosad

Temat pracy: Syndrom wypalenia zawodowego a bilans zasobów funkcjonariuszy Straży Granicznej

Promotor pracy: dr hab. Dorota Turska, prof. UMCS

Promotor pomocniczy: dr Małgorzata Samujło

Celem pracy jest analiza relacji pomiędzy syndromem wypalenia zawodowego a bilansem zasobów życiowych funkcjonariuszy Straży Granicznej. Podłoże teoretyczne rozprawy stanowi Teoria Zachowania Zasobów (*Conservation of Resources Theory – COR*) Hobfolla (1989, 2006, 2012). Ludzie dążą do uzyskania i utrzymania zasobów, a stres pojawia się, gdy następuje ich utrata. Przemieszczanie zasobów w ramach interakcji środowiskowej – w tym również w środowisku zawodowym – oraz ich tendencja do łączenia się stanowi podstawę, stworzonej przez Hobfolla (2006, 2012), koncepcji szlaków. Szlaki te mogą się różnicować m.in. ze względu na płeć pracownika. Skuteczne dysponowanie zasobami życiowymi prowadzi do ich utrzymania i rozbudowy. Przewaga bilansu strat natomiast jest źródłem stresu, który w konsekwencji może stać się przyczyną wystąpienia syndromu wypalenia zawodowego (Hobfoll, 2006, 2012).

Do grup zawodowych szczególnie zagrożonych wypaleniem, zgodnie z długotrwałą już tradycją w naukach społecznych, zalicza się przede wszystkim: nauczycieli, terapeutów, pracowników socjalnych i medycznych (Kirenko- Zubrzycka-Maciąg, 2011). Badano również występowanie tego zjawiska u przedstawicieli służb mundurowych – najczęściej policjantów (Ogińska – Bulik, 2007). W warunkach polskich nie podejmowano natomiast takich badań w odniesieniu do funkcjonariuszy Straży Granicznej. Brak badań w przedmiotowym zakresie stanowił inspirację do przygotowania niniejszej pracy.

Ukazano znaczenie spostrzeganej skuteczności własnej (*perceived self-efficacy*) w kontekście syndromu wypalenia zawodowego. Konstruktor ten, będący kluczowym zasobem osobistym, spełnia rolę bufora wypalenia (Hobfoll, 2006). W pracy przyjęto domenowe rozumienie tego pojęcia (Bandura i inni, 2001), które jest definiowane jako sąd na temat własnych możliwości sprostania konkretnemu zadaniu.

Badania własne podjęto w celu weryfikacji dwóch hipotez. Pierwsza z nich odnosi się do obrazu bezpośrednich zależności pomiędzy tytułowymi zmiennymi w relacji do

obrazu tych zależności z uwzględnieniem spostrzeganej skuteczności własnej, jako zmiennej pośredniczącej. W zapisie hipotezy drugiej zawarto oczekiwanie zróżnicowania badanych związków ze względu na płeć funkcjonariusza.

Zastosowano trzy narzędzia badawcze: Kwestionariusz do badania poziomu wypalenia zawodowego (*Maslach Burnout Inventory, 1996*), Kwestionariusza Samooceny Zysków i Strat Hobfolla (polska adaptacja; Dudek, Koniarek, Gruszczyńska, 2012) oraz autorską Skalę Spostrzeganej Skuteczności Własnej Funkcjonariusza Straży Granicznej (SWF). Uzyskane wyniki poddano opisowi i wnioskowaniu statystycznemu w postaci analizy korelacyjnej, oceny istotności różnic między porównywanymi grupami oraz wielozmiennej analizy regresji.

Rezultaty badań własnych umożliwiły weryfikację postawionych hipotez. W odniesieniu do hipotezy pierwszej, stwierdzono, że przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu polega na kompensacyjnym angażowaniu zasobów związanych – przede wszystkim – z rozwojem osobistym. Spostrzegana skuteczność własna stanowi istotny bufor utarty zasobów w relacji do wszystkich wymiarów syndromu wypalenia zawodowego. Buforowe działanie spostrzeganej skuteczności własnej polega na zwiększaniu znaczenia zysków zasobów (efekt supresji) i zmniejszaniu znaczenia strat zasobów (efekt mediacji) w wyjaśnianiu syndromu wypalenia zawodowego.

Jeśli chodzi o hipotezę drugą, ukazano zasadność koncepcji szlaków w postaci odmiennego obrazu analizowanych zależności ze względu na płeć funkcjonariusza.

Finalny rozdział pracy zawiera implikacje natury praktycznej.

Słowa kluczowe: bilans zasobów życiowych, syndrom wypalenia zawodowego, spostrzegana skuteczność własna, Straż Graniczna

Dariusz Nowosad